

**KAZAK VE NOGAY TÜRKÇESİNDE ARAPÇA-FARŞÇA ALINTI
KELİMELERDEKİ SES OLAYLARI**

**SOUND EVENTS IN ARABIC AND PERSIAN QUOTED WORDS IN KAZAKH
AND NOGAI TURKIC LANGUAGES**

**СЛУЧАИ ЗВУКОВОГО СОВПАДЕНИЯ ЗАМСТВОВАННЫХ СЛОВ
АРАБСКОГО И ПЕРСИДСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В КАЗАХСКОМ И
НОГАЙСКОМ ЯЗЫКАХ¹**

Naciye Karahan Kök *

ÖZ

İnsanlık tarihiyle yaşıt olduğunu söyleyebileceğimiz sözcük ödünçlemeleri, dillerin söz varlığında önemli bir yer tutar. Çalışmada Kazak ve Nogay Türkçesindeki Arapça-Farşça alıntı sözcüklerde meydana gelen ses değışmeleri ele alınmış, Kazak ve Nogay Türkçesindeki Arapça-Farşça alıntı sözcüklerin Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı olarak ne gibi ses değışmelerine uğradığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Böylece bu sözcüklerin Türkçeleşme sürecinde geçirdiğı ses değışmeleri sınıflandırılarak tek tek belirtilmiştir. Alıntı sözcüklerdeki ses değışmeleri ünlü ve ünsüz değışmeleri olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazak, Nogay, Türkiye Türkçesi, Alıntı Kelime, Ses Değışmesi.

ABSTRACT

The word borrowing has a significant place in the word hoard of languages as this borrowing has followed the same path as the developments in human history. In this study, the sound changes in Arabic-Persian quoted words in Kazakh and Nogai Turkic Languages is handled and it is aimed to reveal what kind of sound changes of these quoted words had differently from the written Turkish Language. In this respect, the sound changes of these words are pointed out in the process of making Turkish by classifying one by one. The sound changes in the quoted words are divided into two main parts as consonant and vowel mutation.

Key Words: Kazak, Nogai, Turkish Language, Quoted Word, Sound Change.

АННОТАЦИЯ

В истории человетства немаловажную роль играет богатство языка, который пополняет свой фонд за счет заимствования слов из другого языка. В данной работе исследуются случаи изменения звукового состава заимствованных слов, вошедших в казахский и ногайский языки из арабского и персидского языков. Рассматриваются отдельные фрагменты звуковой адаптации в современном турецком языке,

¹ . DOI : 10.17498/kdeniz.300

* Arş. Gör. Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ncyarahan@hotmail.com

выявленные в настоящее время. Слова, которые адаптировались под влиянием турецкого языка выделяются отдельными группами. В результате заимствованные слова распределяются в две группы: чередование согласных и чередование гласных звуков.

Ключевые слова: казахский язык, ногайский язык, турецкий язык, заимствованные слова, чередование звуков.

Kafkasya sınırları içerisinde bugüne kadar mevcudiyetlerini muhafaza eden Türk kavimlerinden birisi de Nogaylardır. Nogayların çoğunluğu, Kuma ve Terek nehirleri arasında, Nogay bozkırlarında Çeçen-İnguş ve Karaçay Özerk bölge- rinde, Stavropol vilayetinde, Dağıstan'da, Astrahan ve Krasnador'da, Türkistan, Litvanya, Dobruca ve Türkiye'de yaşamaktadırlar. (Güllüdağ 2003:329) Nogay Türkçesi; Kuzey-Batı Kıpçak grubunda, fonetik yönden taw grubunda, yaşayan, canlı en yeni Türk dilleri arasında sayılmaktadır (Güllüdağ 1997:1995).

Nogay Türkçesi, diğer Türk lehçeleri içinde en çok Kazakça ve Karakalpakça'ya yakındır (Eren 1976:310-311). Kıpçak grubu içerisinde Nogay Türkçesinin en yakın olduğu yazı dilleri; Kazak, Karakalpak ve Tatar Türkçeleridir (Yıldız 2009:23-26).

Ramsted, liguistik amaçlı araştırmalarda bulunmak üzere çıktığı gezide Açıkulak köyündeki tecrübelerini şöyle anlatır. “ Bu Nogay dili Kazan Tatarcasına çok yakın. Yalnızca biraz daha eski ve belki bir ölçüde de Kazakça'ya benziyor. Açıkulak'ı 1912'de ziyaret eden Samoyloviç ise, “Stavropol Nogaylarının dili istikrarlı olmayan bir görüntü çiziyor. Nogay dili en çok Kazak ve Kırgız lehçelerine yakındır. (Doğan-Güllüdağ 2014:27)

Bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti, doğuda Çin İşgali altındaki Doğu Türkistan, güneyde Kırgızistan ve Özbekistan Türk Cumhuriyetleri, batıda Hazar denizi, kuzeyde ise Rusya ve Rus işgali altındaki Altay Özerk Cumhuriyeti ile çevrili, en geniş topraklara sahip Türk cumhuriyetidir (Koç-Doğan 2004:6).

Kazak Türkçesi, Tatar, Başkurt, Nogay, Kırgız gibi Kuzey-Batı (Kıpçak) Türk lehçeleri grubunda yer alır. Kazak Türkçesi, Türk lehçeleri arasında Türk dilini en iyi şekilde koruyan, en zengin, en güzel ve en geniş alanı işgal edenlerden birisidir (İsmail 2013:1591).

Kazak Türkçesi daha çok Moğol, Çin ve Rus dillerinden etkilenmiştir (Kararörs 2007: 939).

Türk şivelerinde hem Türkçe hem de alınma kelimelerde ortaklık görülmektedir (Kasapoğlu Çengel 1995:467). Ahmet Bican Ercilasun, Arapça ve Farsça kelimelerin, Türk şivelerinde ortaklığı sağlayan önemli unsurlar olduğuna ve bu kelimelerin Türklüğü birleştirici rol oynadığına örneklerle değinmiştir (Ercilasun 1993:115).

Türk kavimlerinin çok sayıdaki medeniyetlerle temas etmesini sağlayan aktif tarihî rolleri çok sayıda dillerle temas etmesini ve aynı zamanda da bunlar üzerinde kalıcı etkilerde bulunmasını sağladı. Bu temaslar esnasında, Türk dillerinin kelime hazinesi de, büyük ölçüde bir kelime alıcılığı gösterdi. İslâmiyetin, bu Türk kavimleri arasında yayılması Arapça ve Farsça'dan pek çok kelimenin Türk diline girmesine yol açtı. (Güllüdağ 1998: 43).

En yaygın alıntı biçimi ise melez kelime (hybrid word/loanblend)dir. Melez kelimede alınan kelime, alındığı dilin ses yapısına ve anlam örgüsüne uydurulur. Bu uygunlaştırma, kelimelerin ses, anlam veya hem ses hem anlam yapılarında gerçekleşebilir (Karaağaç 2002:104).

Bu çalışmada, Kazak Türkçesi ve Nogay Türkçesine, Arapça ve Farsçadan girmiş alıntı kelimelerin gösterdikleri ses değişimleri incelenmiştir. Bu alıntı kelimeler, Kazak Türkçesi ve Nogay Türkçesinin sözcüklüğünü en iyi biçimde yansıtan Nogaysko Russkiy Slovar ve Kazak Türkçesi Sözlüğü taranarak tespit edilmiştir.

Nogay ve Kazak Türkçesinde yer alan Arapça-Farsça asıllı alıntı kelimeler ünlüler ve ünsüzler olmak üzere iki grupta incelenecektir.

1.ÜNLÜLER

1.1. Uzun Ünlüler

1.1.a. Uzun Ünlülerin Kısalması

Kısalma, sözcüklerdeki uzun ünlülerin kısa ünlüye dönüşmesidir (Eker 2006:304).

Zaman içerisinde yerli ve yabancı birçok bilim adamı tarafından yapılan araştırmalar sonucunda, birincil uzun ünlülerin Türkmen, Yakut ve Halaç lehçelerinde sistemli olarak korunduğu, diğer lehçelerde ise düzenli olarak korunamayıp, çoğunlukla kısaldığı ortaya çıkmıştır (Alkaya 2008:20). Kazak Türkçesinde ise istisnalar dışında uzun ünlü bulunmamaktadır (Koç-Doğan 2004:21). Aynı durum Nogay Türkçesi için de geçerli olmaktadır.

â > a

âlet (Ar.) > alat (NT-37) “alet”, Allâh (Ar.) > Alla (NT-39) “Allah”, bâğçe (Far.) > baqşa (NT-67) “bahçe”, bâğ (Far.) > bav (NT-64) “bağ”, bahâ (Far.) > baa (NT-63) “paha”, bismillâh (Ar.) > pısmilla (NT-273) “bismillah”, câdû (Far.) > yadı (NT-455) “cadı”, cân (Far.) > yan (NT-463) “can”, cân-âver (Far.) > yanuvur (NT-464) “canavar”, cemâ’at (Ar.) > yamagat (NT-462) “cemaat”, cevâb (Ar.) > yavap (NT-453) “cevap”, cezâ’ (Ar.) > yaza (NT-455) “ceza”, dâ’imâ (Ar.) > dayım (NT-97) “daima”, dâye (Far.) > daya (NT-98) “dadi”, du’â (Ar.) > duva (NT-102) “dua”, dünyâ (Ar.) > dunıya (NT-102) “dünya”, emânet (Ar.) > amanat (NT-41) “emanet”, ezân (Ar.) > azan (NT-27) “ezan”, fâ’ide (Ar.) > payda (NT-264) “fayda”, günâh (Far.) > küna (NT-193) “günah”, hammâm (Ar.) > amam (NT-41) “hamam”, harâm (Ar.) > aram (NT-45) “haram”, hayrân (Ar.) > kayran (NT-138) “hayran”, hayvân (Ar.) > ayvan (NT-29) “hayvan”, helâl (Ar.) > alal (NT-36) “helal”, hevâ (Ar.) > ava (NT-20) “hava”, hisâb (Ar.) > esap (NT-440) “hesap”, hudâ (Ar.) > quday (NT-184) “huda, Allah”, imâm (Ar.) > iymam (NT-118) “imam”, îmân (Ar.) > iyman (NT-118) “iman”, inâd (Ar.) > iynat (NT-118) “inat”, kanâ’at (Ar.) > kanagat (NT-143) “kanaat”, kurbân (Ar.) > kurman (NT-188) “kurban”, lâkırdı (Far.) > laxırda (NT-206) “lakırtı”, mâşâallah (Ar.) > maşalla (NT-218) “maşallah”, meydân (Ar.) > maydan (NT-210) “meydan”, murâd (Ar.) > mırat (NT-231) “murat”, münâfık (Ar.) > munapık (NT-227) “münafık”, müsâfir (Ar.) > misapir (NT-224) “misafir”, nâ-merd (Far.) > namart (NT-233) “namert”, nâmûs (Ar.) > namıs (NT-233) “namus”, nişân (Far.) > nışan (NT-238) “nişan, iz”, pâdşâh (Far.) > patşa (NT-267) “padişah”, selâm (Ar.) > salam (NT-285) “selam”, sultân (Ar.) > soltan (NT-303) “sultan”, şâhid (Ar.) > şaat (NT-313) “şahit”, şeytân (Ar.) > saytan (NT-401) “şeytan”, şûrbâ (Far.) > sorpa (NT-304) “çorba”, tâbût (Ar.) > tabıt (NT-324) “tabut”, tâze (Ar.) > taza (NT-326) “taze”, temâşâ (Far.) > tamaşa (NT-331) “temaşa”, zinâ (Ar.) > ziyana (NT-114) “zina”, ziyâfet (Ar.) > ziyapet (NT-114) “ziyafet”, ziyân (Ar.) > ziyân (NT-115) “ziyan, zarar”

Allâh (Ar.) > alla (KT-14) “Allah”, âyet (Ar.) > ayat (KT-26) “ayet”, âşinâ (Far.) > aşna (KT-25) “aşına”, bâdâm (Far.) > badam (KT-33) “badem”, bî-çâre (Far.) > beyşara (KT-43) “biçare”, bismillâh (Ar.) > pismella (KT-226) “bismillah”, cân (Far.) > can (KT-

90) “can”, cenâze (Ar.) > canaza (KT-91) “cenaze”, cihân (Far.) > cahan (KT-97) “cihan”, cihân-gîr (Far.) > cahanger (KT-97) “cihangir”, dâima (Ar.) > dayim (KT-62) “daima”, deryâ (Far.) > dariya (KT-64) “derya”, destân (Far.) > dastan (KT-64) “destan”, dîvâne (Far.) > duvana (KT-69) “divane”, ezân (Ar.) > azan (KT-4) “ezan”, Fâtîha (Ar.) > patiyha (KT-224) “Fatiha”, günâh (Far.) > küna (KT-146) “günah”, hâfiz (Ar.) > abız (KT-2) “hafız”, hayvân (Ar.) > ayvan (KT-9) “hayvan”, helvâ (Ar.) > haluva (KT-301) “helva”, ibâdet (Ar.) > ğbadat (KT-61) “ibadet”, ictihâd (Ar.) > ıcdahat (KT-322) > “ıctihat”, ilâc (Ar.) > lac (KT-189) “ilaç”, imtihân (Ar.) > emtiyhan (KT-74) “imtihan”, intizâr (Ar.) > intizar (KT-322) “intizar”, isrâf (Ar.) > ısırap (KT-324) “israf”, kâbül (Ar.) > qabil (KT-152) “kabil”, makâle (Ar.) > maqala (KT-193) “makale”, menâre (Ar.) > munara (KT-201) “minare”, mercân (Ar.) > marcan (KT-195) “mercan”, meydân (Ar.) > maydan (KT-192) “meydan”, mezar (Ar.) > mazar (KT-192) “mezar”, mîrâs (Ar.) > mura (KT-202) “miras”, mîrâs (Ar.) > miyras (KT-200) “miras”, misâl (Ar.) > miysal (KT-200) “misal”, münâcât (Ar.) > minacat (KT-204) “münacat”, nâmûs (Ar.) > namıs (KT-205) “namus”, pâ-câme (Far.) > piycama (KT-225) “pijama”, pâdşâh (Far.) > patşa (KT-224) “padişah”, pehlevân (Far.) > baluvan (KT-36) “pehliyan”, pervâne (Far.) > páruvana (KT-224) “pervane”, revâ (Far.) > rava (KT-227) “reva”, reyhân (Ar.) > rayhan (KT-227) “reyhan”, rivâyet (Ar.) > ravayat (KT-227) “rivayet”, sâ’at (Ar.) > saġat (KT-230) “saat”, sâbûn (Ar.) > sabın (KT-229) “sabun”, selâmet (Ar.) > salamat (KT-232) “selamet”, sevâb (Ar.) > savap (KT-236) “sevap”, seyâhat (Ar.) > sayahat (KT-237) “seyahat”, seyrân (Ar.) > sayran (KT-231) “seyran”, siyâset (Ar.) > sayasat (KT-237) “siyaset”, siyâsî (Ar.) > sayasıy (KT-237) “siyasi”, suâl (Ar.) > saval (KT-236) “sual”, şâir (Ar.) > şayır (KT-304) “şair”, şefâ’at (Ar.) > şapaġat (KT-307) “şefaât”, şeft-âlû (Far.) > şabdâl (KT-303) “şeftali”, şeytân (Ar.) > şaytan (KT-304) “şeytan”, tâbût (Ar.) > tabıt (KT-258) “tabut”, takvâ (Ar.) > taquva (KT-259) “takva, dindar”, tâze (Far.) > taza (KT-258) “taze”, terâvih (Ar.) > taraviġ (KT-264) “teravih”, terâzû (Far.) > tarazı (KT-264) “terazi”, vâcib (Ar.) > uvacıp (KT-288) “vacip”, vebâl (Ar.) > obal (KT-208) “vebal”, vefâ (Ar.) > opa (KT-211) “vefa”, vicdân (Ar.) > ucdan (KT-289) “vicdan”, vicdân (Ar.) > öcdan (KT-215) “vicdan”, vilâyet (Ar.) > ölayat (KT-217) “vilayet”, zevâl (Ar.) > zaval (KT-116) “zeval”, ziyâfet (Ar.) > sıyapat (KT-242) “ziyafet”, zînet (Ar.) > zeynet (KT-116) “ziynet”

î > i

Nogay Türkçesinde *î* sesi *i* sesine dönerken kelimedeki *a* seslerinin de genellikle *æ* /*a*/ /*e*/ arası, düz, yarı ince ve geniş sese çevrildiği görülmektedir.

âferîn (Far.) > æperim (NT-62) “aferin”, azîz (Ar.) > æziz (NT-60) “aziz”, fakîr (Ar.) > fakir (NT-393) “fakir”, garîb (Ar.) > kærıp (NT-156) “garip”, hâcî (Ar.) > æci (NT-60) “haci”, hakîm (Ar.) > ækim (KT-28) “hakim”, halîfe (Ar.) > halifa (NT-396) “halife”, iblis (Ar.) > iblis (NT-116) “iblis”, îmân (Ar.) > iyman (NT-118) “iman”, miskîn (Ar.) > miskin (NT-224) “miskin”, nasîb (Ar.) > næsip (NT-235) “nasip”, şerîat (Ar.) > şeriat (NT-410) “şeriat”, tefsîr (Ar.) > tâpsir (KT-268) “tefsir”, tesbîh (Ar.) > despi/tepsi (NT-99) “tespih”, vezîr (Ar.) > vezir (NT-94) “vezir”, yetîm (Ar.) > yetim (NT-107) “yetim”

âmîn (Ar.) > âmiyn (KT-29) “amin”, dûr-bîn (Far.) > dürbi (KT-70) “dürbün”, edebî (Ar.) > âdebi (KT-27) “edebi”, elîf (Ar.) > âlip (KT-29) “elif”, hakîm (Ar.) > âkim (KT-28) “hakim”, mîrâs (Ar.) > miyras (KT-200) “miras”, miskîn (Ar.) > müskin (KT-202) “miskin”, nasîb (Ar.) > nesibe (KT-206) “nasip”, vekîl (Ar.) > uvâkil (KT-288) “vekil”, vekîl (Ar.) > ökil (KT-217) “vekil”, vezîr (Ar.) > uvazir (KT-288) “vezir”

î > i

Nogay ve Kazak Türkçelerinde uzun *i*'leri yok etmek için bu ünlünün hemen yanına bir *y* ünsüzü türetildiği de görülmektedir.

fakîr (Ar.) > pakır (NT-265) “fakir”, dakîka (Ar.) > takıyka (NT-328), “dakika”, hakikat (Ar.) > akıykat (NT-34) “hakikat”, zencîr (Far.) > şincır (NT-422) “zincir”

fakîr (Ar.) > fakır (KT-300) “fakir”, garîb (Ar.) > qarıp (KT-164) “garip”, garîb (Ar.) > kârip (KT-123) “garip”, hakikat (Ar.) > hakıyqat (KT-301) “hakikat”, halife (Ar.) > halıyfa (KT-301) “halife”, hamîr (Ar.) > qamır (KT-159) “hamur”, hazîne (Ar.) > qazına (KT-154) “hazine”, iblîs (Ar.) > ıblıs (KT-322) “iblis”, siyâsî (Ar.) > sayasıy (KT-237) “siyasi”, sûfî (Ar.) > sopı (KT-244) “sofu”, şerîat (Ar.) > şarıyğat (KT-308) “şeriat”, tabîat (Ar.) > tabıyğat (KT-257) “tabiat”, ta'lim (Ar.) > tağlım (KT-258) “talim”, tarife (Ar.) > tariyf (KT-265) “tarife”, zencîr (Far.) > şincır (KT-319) “zincir”

û > u

Kazak Türkçesinde uzun *u* sesi kısılırken kelimeye bir ünsüz türemesi meydana getirmektedir.

sûret (Ar.) > suvret (KT-246) “suret, resim”

1.1.b. e > â Değişimi ile Meydana Gelen Uzun Ünlüler

Bir ünlünün uzun ünlü olarak kabul edilebilmesi için aynı türden bir kısa ünlüden ortalama iki kat daha uzun olması gerekmektedir (Coşkun 2004:669). Özellikle Kazak Türkçesinde *e* ünlüsünün *â* ünlüsüne dönüştüğü örnekler sıklıkla rastlanmaktadır.

beden (Ar.) > bâden (KT-41) “beden”, belâ (Ar.) > bâle (KT-41) “bela”, cennet (Ar.) > cânnat (KT-97) “cennet”, delîl (Ar.) > dâlel (KT-65) “delil, derd (Far.) > dârt (KT-66) “dert”, devlet (Ar.) > dâvlet (KT-66) “devlet, zenginlik”, devrân (Ar.) > dâvren (KT-66) “devir, çağ”, edeb (Ar.) > âdep (KT-27) “edep”, edebî (Ar.) > âdebi (KT-27) “edebî”, edebıyyât (Ar.) > âdebiyet (KT-27) “edebiyat”, elif (Ar.) > âlip (KT-29) “elif”, emr (Ar.) > âmir (KT-29) “emir”, evlâd (Ar.) > âvlet (KT-31) “evlat”, evliyâ (Ar.) > âvliye (KT-31) “evliya”, helâk (Ar.) > âlek (KT-29) “helak”, heves (Ar.) > âves (KT-31) “heves”, lezzet (Ar.) > lâzzat (KT-190) “lezzet”, mecbûrî (Ar.) > mâcbür (KT-196) “mecbur”, medeniyet (Ar.) > mâdeniyet (KT-196) “medeniyet”, merd (Far.) > mârt (KT-197) “mert”, pervâne (Far.) > pâ ruvana (KT-224) “pervane”, secde (Ar.) > sâcde (KT-237) “secde”, tecrîbe (Ar.) > tâcırıybe (KT-267) “tecrübe”, tefsîr (Ar.) > tâpsir (KT-268) “tefsir”, terbiye (Ar.) > târbiye (KT-268) “terbiye”, terk (Ar.) > târk (KT-268) “terk”, tertîb (Ar.) > târtıp (KT-268) “tertip”, tevekkel (Ar.) > tâvakel (KT-268) “tevekkel”, selâm (Ar.) > sâlem (KT-237) “selam”, vekîl (Ar.) > uvâkil (KT-288) “vekil”, vezîr (Ar.) > uvâzir (KT-288) “vezir”

1.1.c. h Ünsüzünün Erimesiyle Meydana Gelen Uzun Ünlü

Alınma kelimelerin bazılarının bünyesinde bulunan Türkçeye yabancı sesler Kazak Türkçesine girerken düşmüşlerdir. Bu düşmenin tesiriyle yanlarında bulunan ünlü, bir miktar uzamıştır (Tamir 1989:11).

hakîm (Ar.) > âkim (KT-28) “hakim”,

1.2. Ünlü Türemesi

Ön seste, iç seste ve son seste olmak üzere üç türdür.

1.2.a. Ön Seste Ünlü Türemesi

Nogay Türkçesinde özellikle ilk hecesi *r* ile başlayan Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde başta bir ünlü türer (Ergönenç Akbaba 2009:45).

Türk dilinde *r* ünsüzü ile sözcükler başlamadığından dolayı bu ünsüzle başlayan birkaç kelimenin başında *o* ve *e* geniş ünlüleri türer (Gabeskria 2007:620).

leken (Ar.) > eleken (NT-434) “leğen”, lûle (Far.) >ülle (NT-390) “top, tüp, boru”, rastla- (Far.) > ıras- (NT-426) “rastlamak”, rızk (Ar.) > ırızk (NT-428) “rızk”, rûze (Far.) > oraza (NT-249) “oruç”

rûze (Far.) > oraza (KT-212) “oruç”

Kazak Türkçesinde Arapça asıllı *v* ile başlayan alıntı kelimelerde başta bir *u* sesi türer.

va'de (Ar.) > uvada (KT-288) “vade”, vâcib (Ar.) > uvacıp (KT-288) “vacip”, vağ'a (Ar.) > uvagyğ'a (KT-288) “vaka”, vakt (Ar.) > uvaqıt (KT-288) “vakit”, vekil, (Ar.) > uvâkil (KT-288) “vekil”, vezîr (Ar.) > uvâzir (KT-288) “vezir”, vilâyet (Ar.) > uvâlâyet (KT-288) “vilayet”

Nogay Türkçesinde ise *v*'li şekliyle kullanılır. vakt (Ar.) > vakıt (NT-94) “vakit”, va'de (Ar.) > vade (NT-94) “vade”, vezîr (Ar.) > vezir (NT-94) “vezir”

1.2.b. İç Seste Ünlü Türemesi

Sonu çift ünsüzle biten bazı alıntı kelimelerde ve İlk hecesi ünsüzle bitip, ikinci hecesi ünsüzle başlayan çok heceli bazı alıntı kelimelerde araya dar ünlü girer.

ayb (Ar.) > ayıp (NT-31) “ayıp”, cemre (Ar.) > yemire (NT-106) “cemre”, ders (Ar.) > deris (NT-99) “ders”, dünyâ (Ar.) > dunîya (NT-102) “dünya”, fakr (Ar.) > fakir (NT-393) “fakir”, fikr (Ar.) > fikir (NT-268) “fikir”, hasret (Ar.) > æsiret (NT-63) “hasret”, hayr (Ar.) > kayır (NT-139) “hayır”, hükm (Ar.) > ökim (NT-256) “hüküm”, izn (Ar.) > izin (NT-425) “izin”, kabr (Ar.) > kabır (NT-132) “kabir”, kasvet (Ar.) > kasiet (NT-153) “kasvet”, kible (Ar.) > kıbıla (NT-153), kudret (Ar.) > qudiret (NT-185) “kudret”, ömr (Ar.) > ömir (NT-259) “ömür”, sabr (Ar.) > sabır (NT-281) “sabır”, sofra (Ar.) > sıpıra (NT-322) “sofra”, şükr (Ar.) > şükir (NT-418) “şükür”, vakt (Ar.) > vakıt (NT-94) “vakit”

arz (Ar.) > arız (KT-20) “arız”, asr (Ar.) > ğasır (KT-61) “asır”, ders (Ar.) > daris (KT-66) “ders”, deryâ (Far.) > daryya (KT-64) “derya”, dünyâ (Ar.) > duniye (KT-70) “dünya”, emr (Ar.) > âmir (KT-29) “emir”, fark (Ar.) > parıq (KT-224) “fark”, farz (Ar.) > parıyz (KT-224) “farz”, fitne (Ar.) > pitine (KT-226) “fitne”, hasret (Ar.) > hasiret (KT-301) “hasret”, hatm (Ar.) > qatım (KT-165) “hatim”, helva (Ar.) > haluva (KT-301) “helva”, hükm (Ar.) > ökim (KT-217) “hüküm”, hükm (Ar.) > huqım (KT-302) “hüküm”, iblîs (Ar.) > ıblıs (KT-322) “iblis”, ilm (Ar.) > ğılım (KT-61) “ilim”, isrâf (Ar.) > ısırap (KT-324) “israf”, kabr (Ar.) > qabır (KT-152) “kabir”, kahr (Ar.) > qahar (KT-167) “kahır”, kible (Ar.) > qubıla (KT-177) “kible”, kizb (Ar.) > kezep (KT-125) “ikiyüzlü”, kudret (Ar.) > qudirat (KT-178) “kudret”, lafz (Ar.) > lebiz (KT-190) “lafz”, meclis (Ar.) > mâcilis (KT-197) “meclis”, mülk (Ar.) > mülük (KT-202) “mülk”, nesl (Ar.) > nâsil (KT-206) “nesil”, ömr (Ar.) > ömir (KT-218) “ömür”, pervâne (Far.) > pâruvana (KT-224) “pervane”, resm (Ar.) > rasım (KT-227) “resim”, rızk (Ar.) > rıyziq (KT-228) “rızık”, seyr (Ar.) > seyil (KT-238) “gezinti, eğlence”, şükr (Ar.) > şükir (KT-316) “şükür”, tâciriyebe (KT-267) “tecrübe”, takvâ (Ar.) > taquva (KT-259) “takva, dindar”, zevk (Ar.) > zavık (KT-116) “zevk”, zulm (Ar.) > zulım (KT-117) “zulüm”

1.2.c. Son Seste Türeme

rızk (Ar.) > ırızk (NT-428) “rızk”, nasîb (Ar.) > nesibe (KT-206) “nasip”

1.3. Ünlü Düşmesi

Türkçede ilk hecedeki ünlü sağlam bir unsura sahiptir. Bu yüzden kolaylıkla düşmez (Deny 1995:102). Ancak kelimelerin iç ve son seslerinde bulunan bazı ünlüler kolaylıkla düşebilir.

1.3.a.Başta Ünlü Düşmesi

‘ilâc (Ar.) > lac (KT-189) “ ilaç”

1.3.b.Orta Ünlü Düşmesi

Ortada vurgusuz hece durumuna düşen hecenin dar ünlüsü düşer.

hazîne (Ar.) > kazna (NT-136)“hazine”, hiyânet (Ar.) > kıynat (NT-198) “hiyanet”, mâşâallah (Ar.) > maşalla (NT-218) “maşallah”

âşinâ (Far.) > aşna (KT-25) “aşına”, harîta (Ar.) > karta (KT-123) “harita”, kilîd (Far.) > kilt (KT-149) “kilit”, lûle (Far.) > ülle (NT-390) “top, tüp, boru”, zirâ‘at (Ar.) > zıyrat (KT-117) “ ziraat “

1.3.c.Sonda Ünlü Düşmesi

dâima (Ar.) > dayım (NT-97) “daima”.

dâima (Ar.) > dayim (KT-62) “daima”, mecbûrî (Ar.) > mâcbür (KT-196) “ mecbur”,şeft-âlû (Far.) > şabdâl (KT-303) “şeftali”, tarîfe (Ar.) > tarıyf (KT-265) “tarife”.

1.4. Ünlü Benzeşmesi

Bir vokalin kendinden önce ya da sonra vokale kendi niteliklerini geçirmesi ünlü benzeşmesi denir.

1.4.a.İlerleyici Ünlü Benzeşmesi

Söz içindeki seslerden birinin kendinden sonrakini etkileyerek çıkış yeri ve biçimi bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesi olayıdır (Karaağaç 2012:121).

âlet (Ar.) > alat (NT-37) “alet”,bâğçe (Far.) > baqşa (NT-67) “bahçe”, dâye (Far.) > daya (NT-98) “dadi”, evlâd (Ar.) > âvlet (NT-57) “evlat”, evliyâ (Ar.) > âvliye (NT-58) “evliya”, gayret (Ar.) > kayrat (NT-138) “gayret”, haber (Ar.) > habar (NT-395) “haber”, halîfe (Ar.) > halifa (NT-396) “halife”, haste (Far.) > kasta (NT-153) “hasta”, hazîne > kazna (NT-136) “hazine”, helâk (Ar.) > ælek (NT- 61) “helak”, nâmerd (Far.) > namart (NT-233) “namert”, şâhid (Ar.) > şaat (NT-313) “şahit”, tahte (Far.) > takta (NT-327) “tahta”, tâze (Ar.) > taza (NT-326) “taze”.

Kazak Türkçesinde daha yaygın bir ses olayıdır.

cenâze (Ar.) > canaza (KT-91) “cenaze”, hançer (Ar.) > qancar (KT-160) “hançer”, makâle (Ar.) > maqala (KT-193) “makale”, mekân (Ar.) > meken (KT-198) “mekan”, sahne (Ar.) > sahna (KT-237) “sahne”, selâmet (Ar.) > salamat (KT-232) “selamet”, siyâset (Ar.) > sayasat (KT-237) “siyaset”, taleb (Ar.) > talap (KT-260) “talep”, tâze (Far.) > taza (KT-258) “taze”, va‘de (Ar.) > uvada (KT-288) “vade”, zekât (Ar.) > zeket (KT-116) “zekat”, ziyâfet (Ar.) > sıyapat (KT-242) “ziyafet”.

1.4.b.Gerileyici Ünlü Benzeşmesi

Söz içindeki seslerden birinin kendinden öncekini etkileyerek çıkış yeri ve biçimi bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesi olayıdır (Karaağaç 2012:121). Nogay ve Kazak Türkçesinde bu özellik alıntı kelimelerde sıkça görülür.

âdem (Ar.) > âdem (NT-58) “adem, insan”, alâmet (Ar.) > âlemet (NT-61) “alamet”, cemâat (Ar.) > yamağat (NT-462) “cemaat”, cezâ’ (Ar.) > yaza (NT-455) “ceza”, dervâze (Far.) > tereze (NT-346) “pencere”, ezân (Ar.) > azan (NT-27) “ezan”, handek (Ar.) > endek (NT-435) “hendek”, hareket (Ar.) > æreket (NT-62) “hareket”, helâl (Ar.) > alal (NT-36) “helal”, meydân (Ar.) > maydan (NT-210) “meydan”, selâm (Ar.) > salam (NT-285) “selam”, şeytân (Ar.) > şeytan (NT-401) “şeytan”, temâşâ (Far.) > tamaşa (NT-331) “temaşa”.

cihân (Far.) > cahan (KT-97) “cihan”, destân (Far.) > dastan (KT-64) “destan”, ezân (Ar.) > azan (KT-4) “ezan”, helvâ (Ar.) > haluva (KT-301) “helva”, mercân (Ar.) > marcan (KT-195) “mercan”, meşakkat (Ar.) > maşaqat (KT-196) “meşakkat”, meydân (Ar.) > maydan (KT-192) “meydan”, mezâr (Ar.) > mazar (KT-192) “mezar”, revâ (Far.) > rava (KT-227) “reva”, reyhân (Ar.) > rayhan (KT-227) “reyhan”, sevâb (Ar.) > savap (KT-236) “sevap”, seyrân (Ar.) > sayran (KT-231) “seyran”, seyâhat (Ar.) > sayahat (KT-237) “seyahat”, şefâ’at (Ar.) > şapağat (KT-307) “şefa’at”, şeytân (Ar.) > şeytan (KT-304) “şeytan”.

1.5. Ünlü Değişmeleri

Ünlülerin ünlülere veya ünsüzlerin ünlülere yaptığı etki sonucunda bir ünlünün nitelik değiştirmesi olayıdır (Korkmaz 1992:159).

1.5.a. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Kelime içindeki dar sıradan ünlülerin boğumlanma özellikleri bakımından geniş sıradan ünlülere dönüşmesi olayıdır.

ü > ö

Yabancı dillerden geçen bazı kelimelerin başındaki ünsüz düşerken yanındaki *ü* ünlüsü de *ö*’ye dönüşür.

hükûm (Ar.) > ökim (NT-256) “hükûm”, hükûmet (Ar.) > ökimet (NT-256) “hükümet”, hüner (Far.) > öner (NT-260) “hüner”, hürmet (Ar.) > örmet (NT-261) “hürmet”.

hükûm (Ar.) > ökim (KT-217) “hükûm”, hükûmet (Ar.) > ökimet (KT-217) “hükümet”, hüner (Far.) > öner (KT-218) “hüner”, mühr (Far.) > mör (KT-201) “mühür”.

ı, î > e

Alıntı kelimelerde iç seste görülmektedir.

hâtır (Ar.) > hæter (NT-397) “hatır”, delîl (Ar.) > dâlel (KT-65) “delil”.

i > e

Bu değişimine ilk veya ikinci hecede rastlanmaktadır. Kazak Türkçesindeki bu ses olayı, Türk dilinin tabiatında bulunan ilk hecedeki *i* ünlülerini *e*’leştirme temayülünün bir parçası olarak nitelendirilmektedir (Doğan-Koç 2004:78).

hisâb (Ar.) > esap (NT-440) “hesap”, mişrebe (Ar.) > meşrappe (NT-223) “maşrapa”

bî-çâre (Far.) > beyşara (KT-43) “biçare”, bismillâh (Ar.) > pismella (KT-226) “bismillah”, hisâb (Ar.) > esep (KT-79) “hesap”, imtihân (Ar.) > emtiyhan (KT-74) “imtihan”, mihnet (Ar.) > beynet (KT-43) “mihnet, azap”, nikâh (Ar.) > neke (KT-206) “nikah”, bismillâh (Ar.) > pismella (KT-226) “bismillah”, kizb (Ar.) > kezep (KT-125) “ikiyüzlü”.

i > a

Alıntı kelimelerde iç seste görülmektedir.

sihr (Ar.) > saar (NT-279) “sihir”, şâhid (Ar.) > şaat (NT-313) “şahit”.

cihân (Far.) > cahan (KT-97) “cihan”, cihân-gîr (Far.) > cahanger (KT-97) “cihangir”, hilâfet (Ar.) > halyfat (KT-301) “hilafet”, ictihâd (Ar.) > ıcdahat (KT-322) > “içtihat”, rivâyet (Ar.) > ravayat (KT-227) “rivayet”, siyâset (Ar.) > sayasat (KT-237) “siyaset”, siyâsî (Ar.) > sayasıy (KT-237) “siyası”.

i > ö

Özellikle alıntı sözcüklerin ilk hecesinde meydana gelen düz-dar *i* ünlüsünün yuvarlaklaşarak *ö*'ye dönüşmesi olayıdır. Genellikle alıntı sözcüğün bünyesinde bulunan *v* ünlüsünün yuvarlaklaştırıcı tesiriyle ortaya çıkmaktadır (Doğan-Koç 2004:71).

vicdân (Ar.) > öcdan (KT-215) “vicdan”, vilâyet (Ar.) > ölayat (KT-217) “vilayet”.

ı > a

Bu değişim, aşağıdaki örneklerde, Nogay Türkçesinde ilerleyici benzeşme ile Kazak Türkçesinde ise gerileyici benzeşme ile meydana gelmektedir. Az sayıda örnekte görülmektedir.

lâkırdı (Far.) > laxırdı (NT-206) “lakırtı, gıybet (Ar.) > ğaybat (KT-61) “gıybet”, gırbâl (Ar.) > qalbır (KT-158) “kalbur”.

u, û > o

Şu örneklerde *u* sesleri genişlemektedir. Çok fazla örneği yoktur.

hurûs (Far.) > koraz (NT-173) “horoz”, sultân (Ar.) > soltan (NT-303) “sultan”, şûrbâ (Far.) > sorpa (NT-304) “çorba”, sûfî (Ar.) > sopı (KT-244) “sofu”.

u > a

Yuvarlak-dar *u* ünlüsü genişleyerek *a* ünlüsüne dönüşmektedir.

suâl (Ar.) > saval (KT-236) “sual”.

1.5.b. Geniş Ünlülerin Daralması

Geniş ünlülerin dar ünlülere dönüşmesi olayıdır.

â > ı

Bu değişimin görüldüğü örneklerde ünsüz türemesi ve ünsüz değişimi de görülmektedir. Nogay Türkçesinde çok örneği yoktur.

pâ-câme (Far.) > pıycama (KT-225) “pijama”, gırbâl (Ar.) > qalbır (KT-158) “kalbur”, hilâfet (Ar.) > halyfat (KT-301) “hilafet”, pâ-câme (Far.) > pıycama (KT-225) “pijama”.

e > ı

Alıntı kelimelerdeki bu değişim önde ve içte olmaktadır.

eza (Ar.) > ıza (NT-425) “eza, eziyet”, zencîr (Far.) > şıncır (NT-422) “zincir”, zencîr (Far.) > şıncır (KT-319) “zincir”.

e > i

Alıntı kelimelerdeki bu değişim içte olmaktadır.

kefen (Ar.) > kebin (NT-157) “kefen” şeyh (Ar.) > şiyh (NT-412) “şeyh”.

e > u

Düz-geniş *e* ünlüsü darlaşarak *u*'ya dönüşmektedir.

menâre (Ar.) > munara (KT-201) “minare”, pehlevân (Far.) > baluvan (KT-36) “pehlivan”.

1.5.c. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Arka yarı damakta oluşan ünlülerin, ön yarı damağa geçmesiyle oluşmaktadır.

â, a > æ

Alıntı kelimelerde kelime başında ve ortasında görülmektedir.

âbdest (Far.) > æpdes (NT-62) “abdest”, acâib (Ar.) > æcep (NT-59) “acayip”, âdem (Ar.) > ædem (NT-58) “adem, insan”, âdet (Ar.) > ædet (NT-58) “adet, gelenek”, âferîn (Far.) > æperim (NT-62) “âferin”, alâmet (Ar.) > ælemet (NT-61) “alamet”, ârıza (Ar.) > ærize (NT-62) “arıza”, azîz (Ar.) > æziz (NT-60) “aziz”, çâr-şenbih (Far.) > særsembi (NT-291) “çarşamba”, dârû (Far.) > dæri (NT-98) “ilaç”, garîb (Ar.) > kærîp (NT-156) “garip”, hâcet (Ar.) > æcet (NT-59) “hacet, istek”, hâci (Ar.) > æci (NT-60) “hacı”, hâl (Ar.) > æl (NT-61) “hal”, hareket (Ar.) > æreket (NT-62) “hareket”, hasret (Ar.) > æsiret (NT-63) “hasret”, hatâ' (Ar.) > hæte (NT-397) “hata”, hâtır (Ar.) > hæter (NT-397) “hatır”, hâzır (Ar.) > æzir (NT-60) “hazır”, kâr (Far.) > kær (NT-156) “kâr”, ma'nâ (Ar.) > mæne (NT-219) “mana, anlam”, lâ'net (Ar.) > nælet (NT-235) “lanet”, nasîb (Ar.) > næsip (NT-235) “nasip”, pâ-pûş (Far.) > bæpiş (NT-75) “papuç”, sâat (Ar.) > sæat (NT-290) “saat”.

â, a > e

Nogay Türkçesinde alıntı kelimelerde başta, ortada ve sonda bu ses değişikliği görülmektedir.

acâib (Ar.) > æcep (NT-59) “acayip”, alâmet (Ar.) > ælemet (NT-61) “alamet”, ârıza (Ar.) > ærize (NT-62) “arıza”, dervâze (Far.) > tereze (NT-346) “pencere”, dükkân (Ar.) > tüken (NT-369) “dükkan”, evlâd (Ar.) > ævlet (NT-57) “evlat”, evliyâ (Ar.) > ævliye (NT-58) “evliya”, gazab (Ar.) > kazep (NT-136) “gazap”, handek (Ar.) > endek (NT-435) “hendek”, hatâ' (Ar.) > hæte (NT-397) “hata”, helâk (Ar.) > ælek (NT-61) “helak”, ma'nâ (Ar.) > mæne (NT-219) “mana, anlam”.

Kazak Türkçesinde bu ses olayı, bazı alıntı kelimeleri ses uyumuna sokmak amacıyla gerçekleşmektedir.

âvâz (Far.) > âvez (KT-30) “avaz”, belâ (Ar.) > pâle (KT-224) “bela”, devrân (Ar.) > dâvren (KT-66) “devir”, dükkân (Ar.) > düken (KT-69) “dükkan”, dünyâ (Ar.) > düniye (KT-70) “dünya”, evlâd (Ar.) > âvlet (KT-31) “evlat”, evliyâ (Ar.) > âvliye (KT-31) “evliya”, felâket (Ar.) > pâleket (KT-224) “felaket”, hattâ (Ar.) > hatte (KT-301) “hatta”, helâk (Ar.) > âlek (KT-29) “helak”, hisâb (Ar.) > esep (KT-79) “hesap”, kâkül (Far.) > kekil (KT-126) “kâkül”, kerâmet (Ar.) > keremet (KT-130) “keramet”, lâfz (Ar.) > lebiz (KT-190) “lafz”, ma'lûmât (Ar.) > mâlimet (KT-197) “malumat”, maraz (Ar.) > merez (KT-199) “maraz”, mekân (Ar.) > meken (KT-198) “mekan”, nasîb (Ar.) > nesibe (KT-206) “nasip”, nikâh (Ar.) > neke (KT-206) “nikah”, selâm (Ar.) > sâlem (KT-237) “selam”, zekât (Ar.) > zeket (KT-116) “zekat”.

Kazak Türkçesinde *y* ünsüzü yanındaki *a* ünlüsünü inceltmektedir.

evliyâ (Ar.) > âvliye (KT-31) “evliya”, dünyâ (Ar.) > düniye (KT-70) “dünya”.

ı > i

Nogay Türkçesinde Ercilasun'a göre bu fonetik eğilimin sebebi en az çaba kanunudur (Ergönenç Akbaba 2009:42).

ârıza (Ar.) > ærize (NT-62) “arıza”, hâzır (Ar.) > æzir (NT-60) “hazır”, hâcı (Ar.) > æci (NT-60) “hacı”.

î > æ

Nadir görülen bir ses değişmesidir.

hîle (Ar.) > æyle (NT-60) “hile”.

û > ö

Dar-yuvarlak *û* ünlüsü geniş-yuvarlak *ö* ünlüsüne dönüşmektedir.

gûr (Far.) > kör (NT-180) “mezar”, çûb (Far.) > şöp (NT-313) “çöp”.

û > ü

Dar-yuvarlak *û* ünlüsü dar-yuvarlak *ü* ünlüsüne dönüşmektedir.

sûret (Ar.) > süvret (NT-313) “suret”.

dûr-bîn (Far.) > dürbî (KT-70) “dürbün”, mecbûrî (Ar.) > mâcbür (KT-196) “mecbur”.

û > i

Dar-yuvarlak *û* ünlüsü dar-düz *i* ünlüsüne dönüşmektedir.

çâkûç (Far.) > şökiş (NT-313) “çekik”, dârû (Far.) > dæri (NT-98) “ilaç”, hükûmet (Ar.) > ökimet (NT-256) “hükümet”, pâ-pûş (Far.) > bæpiş (NT-75) “papuç”.

hükûmet (Ar.) > ökimet (KT-217) “hükümet”, malûm (Ar.) > mâlim (KT-197) “malum”, ma‘lûmât (Ar.) > mâlimet (KT-197) “malumat”.

â > ö

Geniş-yuvarlak *â* ünlüsü geniş-yuvarlak *ö* ünlüsüne dönüşmektedir.

çâkûç (Far.) > şökiş (NT-313) “çekik”.

1.5.ç. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Hem ünlü benzeşmesiyle hem de belirli ünsüzlerin kalınlaştırma etkilerine bağlı olarak ön, iç ve son seslerde ince ünlülerin kalınlaşması olayıdır.

ü > u

Dar-yuvarlak *ü* ünlüsü dar-yuvarlak *u* ünlüsüne dönüşmektedir.

bûlbûl (Far.) > bulbul (KT-53) “bûlbûl”, dÛrÛst (Far.) > durıs (NT-102) “dÛrÛst”, dÛşman (Far.) > duşpan (NT-102) “dÛşman”, dÛnya (Ar.) > duniya (NT-102) “dÛnya”,

dÛşman (Far.) > duşpan (KT-69) “dÛşman”, şÛbhe (Ar.) > şuba (KT-316) “şÛphe”, hükûm (Ar.) > huqım (KT-302) “hükûm”, hükûmet (Ar.) > huqımet (KT-302) “hükümet”, hÛrmet (Ar.) > hurmet (KT-302) “hÛrmet”, lÛgat (Ar.) > luğat (KT-191) “lÛgat”, mÛnâfık (Ar.) > munapık (NT-227) “mÛnafık”, nÛsha (Ar.) > nusqa (KT-207) “nÛsha”, ÛstÛre (Far.) > ustara (KT-293) “ustura”.

ü > ı

Dar-yuvarlak *ü* ünlüsü dar-düz *ı* ünlüsüne dönüşmektedir.

dÛrÛst (Far.) > durıs (NT-102) “dÛrÛst”, harbÛz (Far.) > darbız (KT-64) “karpuz”, kâbÛl (Ar.) > qabil (KT-152) “kabal”.

e > a

Nogay Türkçesinde alıntı kelimelerde kelime ortasında ve sonunda bu değişme görülmektedir.

âlet (Ar.) > alat (NT-37) “alet”, amel (Ar.) > amal (NT-41) “amel”, bâğçe (Far.) > baqşa (NT-67) “bahçe, cân-âver (Far.) > yanuvar (NT-464) “canavar”, cehennem (Ar.) > yahanem (NT-473) “cehennem”, cemâ’at (Ar.) > yamagat (NT-462) “cemaat”, cevâb (Ar.) > yavap (NT-453) “cevap”, cezâ’ (Ar.) > yaza (NT-455) “ceza”, dâye (Far.) > daya (NT-98) “dadı”, edeb (Ar.) > edap (NT-431) “edep”, emânet (Ar.) > amanat (NT-41) “emanet”, ezân (Ar.) > azan (NT-27) “ezan”, fâ’ide (Ar.) > payda (NT-264) “fayda”, gayret (Ar.) > kayrat (NT-138) “gayret”, haber (Ar.) > habar (NT-395) “haber”, halife (Ar.) > halifa (NT-396) “halife”, haste (Far.) > kasta (NT-153) “hasta”, hazîne > kazna (NT-136) “hazine”, helâl (Ar.) > alal (NT-36) “helal”, hevâ (Ar.) > ava (NT-20) “hava”, hiyânet (Ar.) > kıynat (NT-198) “hiyanet”, kible (Ar.) > kıbıla (NT-153), kuvvet (Ar.) > kuvat (NT-184) “kuvvet”, meydân (Ar.) > maydan (NT-210) “meydan”, meymûn (Ar.) > maymıl (NT-211) “maymun”, minber (Ar.) > minbar (NT-223) “minber”, mişrebe (Ar.) > meşrappe (NT-223) “maşrapa”, nâ-merd (Far.) > namart (NT-233) “namert”, rûze (Far.) > oraza (NT-249) “oruç”, selâm (Ar.) > salam (NT-285) “selam”, şem’ (Ar.) > şam (NT-404) “mum”, şeytân (Ar.) > şaytan (NT-401) “şeytan”, tahte (Far.) > takta (NT-327) “tahta”, tâze (Far.) > taza (NT-326) “taze”, temâşâ (Far.) > tamaşa (NT-331) “temaşa”, terbiye (Ar.) > terbiya (NT-346) “terbiye”.

Kazak Türkçesinde çok yaygındır. Genellikle damak uyumuna uymayan alıntı sözlerin bu uyuma uydurulması sırasında ortaya çıkan bir ses olayıdır (Doğan-Koç 2004:67).

âyet (Ar.) > ayat (KT-26) “ayet”, cehennem (Ar.) > cahannam (KT-97) “cehennem”, cenaze (Ar.) > canaza (KT-91) “cenaze”, cennet (Ar.) > cânnat (KT-97) “cennet”, ders (Ar.) > daris (KT-66) “ders”, deryâ (Far.) > dariya (KT-64) “derya”, destân (Far.) > dastan (KT-64) “destan”, ezân (Ar.) > azan (KT-4) “ezan”, gayret (Ar.) > qayrat (KT-155) “gayret”, gıybet (Ar.) > ğaybat (KT-61) “gıybet”, halife (Ar.) > halyifat (KT-301) “halife”, hançer (Ar.) > qancar (KT-160) “hançer”, hazîne (Ar.) > qazına (KT-154) “hazine”, hefte (Far.) > apta (KT-17) “hafta”, helvâ (Ar.) > haluva (KT-301) “helva”, ibâdet (Ar.) > ğibadat (KT-61) “ibadet”, kârbân (Far.) > kerven (KT-131) “kervan”, kible (Ar.) > qubıla (KT-177) “kible”, kudret (Ar.) > qudirat (KT-178) “kudret”, lezzet (Ar.) > lâzzat (KT-190) “lezzet”, mahabbet (Ar.) > maqabat (KT-195) “muhabbet”, makâle (Ar.) > maqala (KT-193) “makale”, menâre (Ar.) > minara (KT-201) “minare”, mercan (Ar.) > marcan (KT-195) “mercan”, meşakkat (Ar.) > maşaqat (KT-196) “meşakkat”, meydân (Ar.) > maydan (KT-192) “meydan”, mezâr (Ar.) > mazar (KT-192) “mezar”, pâ-câme (Far.) > piycama (KT-225) “pijama”, pehlevân (Far.) > baluvan (KT-36) “pehlivan”, pervâne (Far.) > pâruvana (KT-224) “pervane”, resm (Ar.) > rasim (KT-227) “resim”, revâ (Far.) > rava (KT-227) “reva”, reyhân (Ar.) > rayhan (KT-227) “reyhan”, rivâyet (Ar.) > ravayat (KT-227) “rivayet”, rûze (Far.) > oraza (KT-212) “oruç”, sahne (Ar.) > sahna (KT-237) “sahne”, seyâhat (Ar.) > sayahat (KT-237) “seyahat”, seher (Ar.) > sahar (KT-237) “seher”, selâmet (Ar.) > salamat (KT-232) “selamet”, sevâb (Ar.) > savap (KT-236) “sevap”, seyrân (Ar.) > sayran (KT-231) “seyran”, siyâset (Ar.) > sayasat (KT-237) “siyaset”, şefâat (Ar.) > şapağat (KT-307) “şefaât”, şeft-âlû (Far.) > şabdâl (KT-303) “şeftali”, şeytân (Ar.) > şaytan (KT-304) “şeytan”, şübhe (Ar.) > şuba (KT-316) “şüphesiz”, tahte (Far.) > taqta (KT-259) “ilan tahtası”, taleb (Ar.) > talap (KT-260) “talep”, tâze (Far.) > taza (KT-258) “taze”, terâvih (Ar.) > taraviq (KT-264) “teravih”, terâzû (Far.) > tarazı (KT-264) “terazi”, tevekkel (Ar.) > tâvakel (KT-268) “tevekkel”, üstüre (Far.) > ustara (KT-293) “ustura”, va’de

(Ar.) > uvada (KT-288) “vade”, vilâyet (Ar.) > ölayat (KT-217) “vilayet”, zehr (Ar.) > zahar (KT-116) “zehir”, zevâl (Ar.) > zaval (KT-116) “zeval”, zevk (Ar.) > zavık (KT-116) “zevk”, zeytûn (Ar.) > zaytın (KT-115) “zeytin”, ziyâfet (Ar.) > sıyapat (KT-242) “ziyafet”, zulmet (Ar.) > zulmat (KT-117) “zulmet”

e > ı

Geniş-yuvarlak *e* ünlüsü dar-düz *ı* ünlüsüne dönüşmektedir.

eza (Ar.) > ıza (NT-425) “eza, eziyet”, zencîr (Far.) > şıncır (NT-422) “zincir”
zencîr (Far.) > şıncır (KT-319) “zincir”

i > ı

Düz-dar *i* ünlüsü düz-dar *ı* ünlüsüne dönüşmektedir.

bismillâh (Ar.) > pısumilla (NT-273) “bismillah”, dâima (Far.) > dayım (NT-97) “daima”, izn (Ar.) > ızın (NT-425) “izin”, misk (Ar.) > mıs (NT-231) “mis”, nişân (Far.) > nişan (NT-238) “nişan, iz”, ziyân (Ar.) > ziyân (NT-115) “ziyan, zarar”

Fâtiha (Ar.) > patıyha (KT-224) “Fatiha”, ibâdet (Ar.) > ğıbadat (KT-61) “ibadet”, iblîs (Ar.) > ibilis (KT-322) “iblis”, ictihâd (Ar.) > ıcdahat (KT-322) > “içtihat”, ilm (Ar.) > ğılım (KT-61) “ilim”, intizâr (Ar.) > ıntızar (KT-322) “intizar”, isrâf (Ar.) > ısrıp (KT-324) “israf”, şâir (Ar.) > şayır (KT-304) “şair”, terâvih (Ar.) > taravıq (KT-264) “teravih”, vâcib (Ar.) > uvacıp (KT-288) “vacip”, v'allahi (Ar.) > ollahıy (KT-210) “vallahi”, ziyâfet (Ar.) > sıyapat (KT-242) “ziyafet”, zirâ'at (Ar.) > ziyrat (KT-117) “ziraat”

e > u

Geniş-yuvarlak *e* ünlüsü dar-yuvarlak *u* ünlüsüne dönüşmektedir.

menâre (Ar.) > munara (KT-201) “minare”, pehlevân (Far.) > baluvan (KT-36) “pehlivan”

i > a

Düz-dar *i* ünlüsü düz-Geniş *a* ünlüsüne dönüşmektedir.

sihr (Ar.) > saar (NT-279) “sihir”, şâhid (Ar.) > şaat (NT-313) “şahit”

cihân (Far.) > cahan (KT-97) “cihan”, cihân-gîr (Far.) > cahanger (KT-97) “cihangir”, hilâfet (Ar.) > halıyfat (KT-301) “hilafet”, ictihâd (Ar.) > ıcdahat (KT-322) > “içtihat”, rivâyet (Ar.) > ravayat (KT-227) “rivayet”, siyâset (Ar.) > sayasat (KT-237) “siyaset”, siyâsî (Ar.) > sayasıy (KT-237) “siyasi”

1.5.d. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Bazı kelimelerdeki yuvarlak ünlülerin düzleşmesi olayıdır. İlerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla veya bazı dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlak bir ünlünün düzleştiği görülmektedir.

o > ı

Yuvarlak-Geniş *o* ünlüsü ilk hece dar-düz *ı* ünlüsüne dönüşmektedir.

sofra (Ar.) > sıpıra (NT-322) “sofra”

ü > i

Yuvarlak-dar *ü* ünlüsü ilk ve son hecede dar-düz *i* ünlüsüne dönüşmektedir.

müsâfir (Ar.) > misafir (NT-224) “misafir”, kâkül (Far.) > kekil (KT-126) “kâhkül” , münâcât (Ar.) > minacat (KT-204) “münacat”

û > i

Nogay Türkçesinde yaygın olmayan bir değişimdir. Kazak Türkçesinde de genellikle dudak uyumunu sağlamak için değişmektedir.

çâkûç (Far.) > şökiş (NT-313) “çekiç”, dârû (Far.) > dæri (NT-98) “ilaç”, hükûmet (Ar.) > ökimet (NT-256) “hükümet”, pâ-pûş (Far.) > bæpiş (NT-75) “papuç”

hükûmet (Ar.) > ökimet (KT-217) “hükümet”, malûm (Ar.) > mâlim (KT-197) “malum”, ma'lûmât (Ar.) > mâlimet (KT-197) “malumat”

û > ı

Nogay Türkçesinde kelime içinde ve sonunda sistemli olarak görülmektedir.

câdü (Far.) > yadı (NT-455) “cadı”, çarûğ (Far.) > şarık (NT-406) “çarık”, meymûn (Ar.) > maymıl (NT-211) “maymun”, nâmûs (Ar.) > namıs (NT-233) “namus”, tâbût (Ar.) > tabıt (NT-324) “tabut”

Kazak Türkçesinde de genellikle dudak uyumunu sağlamak için değişmektedir.

huzûr (Ar.) huzır (KT-302) “huzur”, meymûn (Ar.) > maymıl (KT-193) “maymun”, nâmûs (Ar.) > namıs (KT-205) “namus”, sâbûn (Ar.) > sabın (KT-229) “sabun”, tâbût (Ar.) > tabıt (KT-258) “tabut”, terâzû (Far.) > tarazı (KT-264) “terazi”, zeytûn (Ar.) > zaytın (KT-115) “zeytin”

u > ı

Nogay Türkçesinde kelime içinde ve sonunda sistemli olarak görülmektedir.

murâd (Ar.) > mırat (NT-231) “murad”, kunduz (Ar.) > qundız (NT-187) “kunduz, hayvan”

ü > ı

Yuvarlak-dar ü ünlüsü son hecede dar-düz ı ünlüsüne dönüşmektedir.

dürüst (Far.) > durıs (NT-102) “dürüst”, harbüz (Far.) > darbız (KT-64) “karpuz”, kâbül (Ar.) > qabıl (KT-152) “kabil”

ü > i

Yuvarlak-dar ü ünlüsü dar-düz ı ünlüsüne dönüşmektedir.

kâkül (Far.) > kekil (KT-126) “kâkül”

û > a

Yuvarlak-dar u ünlüsü kelime içinde düz-geniş a ünlüsüne dönüşmektedir.

hurûs (Far.) > koraz (NT-173) “horoz”, rûze (Far.) > oraza (NT-249) “oruç” , rûze (Far.) > oraza (KT-212) “oruç”

1.5.e.Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Nogay Türkçesinde ünlü yuvarlaklaşması olayına sıkça rastlanmaz.

a > o

Dudak ünsüzünün düşmesi sonucu oluşmuştur. Özellikle Kazak Türkçesinde alıntı kelimelerin ilk hecesinde meydana gelmektedir.

v'allahi (Ar.) > ollahıy (KT-210) "vallahi", vatan (Ar.) > otan (KT-213) "vatan".

e > o

Geniş-düz *e* ünlüsü özellikle kelime başında geniş-yuvarlak *o* ünlüsüne dönüşmektedir.
mermer (Ar.) > mormor (KT-201) "mermer", vebâl (Ar.) > obal (KT-208) "vebal",
vefâ (Ar.) > opa (KT-211) "vefa".

e > ö

Geniş-düz *e* ünlüsü özellikle kelime başında geniş-yuvarlak *ö* ünlüsüne dönüşmektedir.
vekîl (Ar.) > ökil (KT-217) "vekil".

i > ü

Dar-düz *i* ünlüsü kelime içinde dar-yuvarlak *ü* ünlüsüne dönüşmektedir.
miskîn (Ar.) > müskin (KT-202) "miskin".

i > u

Dar-düz *i* ünlüsü kelime başında dar-yuvarlak *u* ünlüsüne dönüşmektedir.
vicdân (Ar.) > ucdan (KT-289) "vicdan".

i > ö

Dar-düz *i* ünlüsü kelime başında geniş-yuvarlak *ö* ünlüsüne dönüşmektedir.
vicdân (Ar.) > öcdan (KT-215) "vicdan", vilâyet (Ar.) > ölayat (KT-217)
"vilayet".

ı, î > u

Dar-düz *ı* ünlüsü kelime içinde dar-yuvarlak *u* ünlüsüne dönüşmektedir
dîvâne (Far.) > duvana (KT-69) "divane", kible (Ar.) > qubıla (KT-177) "kible", mîrâs
(Ar.) > mura (KT-202) "miras".

e > u

Düz-geniş *e* ünlüsü kelime içinde dar-yuvarlak *u* ünlüsüne dönüşmektedir.
menâre (Ar.) > munara (KT-201) "minare", pehlevân (Far.) > baluvan (KT-36)
"pehlivan".

a, â > ö

Düz-geniş *a* ünlüsü kelime başında ve içinde geniş-yuvarlak *ö* ünlüsüne dönüşmektedir.

çâkûç (Far.) > şökiş (NT-313) "çekiç", vasiyyet (Ar.) > ösiyet (NT-262) "vasiyet"
vasiyyet (Ar.) > ösiyet (KT-221) "vasiyet"

â > u

Düz-geniş *a* ünlüsü kelime içinde dar-yuvarlak *u* ünlüsüne dönüşmektedir.
cân-âver (Far.) > yanuvar (NT-464) "canavar".

2. ÜNSÜZLER

2.1. Ünsüz Düşmesi

Kelimenin ön, iç ve son seslerinde bulunan ünsüzlerden birinin yitirilmesi olayıdır.

2.1.a. Başta Ünsüz Düşmesi

h sesi sızıcı ve tonsuz özelliğinden dolayı kolayca düşmektedir. Nogay Türkçesinde ve Kazak Türkçesinde kelime başındaki *h* sesinin düşmesi yalnız alıntı kelimelerde görülmektedir.

hâcî (Ar.) > *æci* (NR-60) “hacı”, *hakîkat* (Ar.) > *akıykat* (NT-34) “hakikat”, *hakîm* (Ar.) > *ækim* (KT-28) “hakim”, *hâl* (Ar.) > *æl* (NT-61) “hal”, *hammâm* (Ar.) > *amam* (NT-41) “hamam”, *handek* (Ar.) > *endek* (NR-435) “hendek”, *harâm* (Ar.) > *aram* (NT-45) “haram”, *hareket* (Ar.) > *æreket* (NR-62) “hareket”, *hasret* (Ar.) > *æsiret* (NT-63) “hasret”, *hayvân* (Ar.) > *ayvan* (NT-29) “hayvan”, *hâzır* (Ar.) > *æzir* (NT-60) “hazır”, *helâk* (Ar.) > *ælek* (NR-61) “helak”, *helâl* (Ar.) > *alal* (NT-36) “helal”, *hevâ* (Ar.) > *ava* (NT-20) “hava”, *hîle* (Ar.) > *æyle* (NT-60) “hile”, *hisâb* (Ar.) > *esap* (NT-440) “hesap”, *hükûm* (Ar.) > *ökim* (NT-256) “hüküm”, *hükûmet* (Ar.) > *ökimet* (NT-256) “hükümet”, *hüner* (Far.) > *öner* (NT-260) “hüner”, *hürmet* (Ar.) > *örmet* (NT-261) “hürmet”.

hâfız (Ar.) > *abız* (KT-2) “hafız”, *hakîm* (Ar.) > *âkim* (KT-28) “hakim”, *hayvân* (Ar.) > *ayvan* (KT-9) “hayvan”, *hefte* (Far.) > *apta* (KT-17) “hafta”, *hisâb* (Ar.) > *esep* (KT-79) “hesap”, *hükûm* (Ar.) > *ökim* (KT-217) “hüküm”, *hükûmet* (Ar.) > *ökimet* (KT-217) “hükümet”, *hüner* (Far.) > *öner* (KT-218) “hüner”.

Nogay ve Kazak Türkçesinde kelime başı *v* sesi Arapça asıllı kelimede düşerken yanındaki ünlünün de yuvarlaklaşmasına sebep olmaktadır.

vasiyyet (Ar.) > *ösiyet* (NT-262) “vasiyyet”.

v'allahi (Ar.) > *ollahıy* (KT-210) “vallahi”, *vasiyyet* (Ar.) > *ösiyet* (KT-221) “vasiyyet”, *vatan* (Ar.) > *otan* (KT-213) “vatan”, *vekil* (Ar.) > *ökil* (KT-217) “vekil”, *vefâ* (Ar.) > *opa* (KT-211) “vefa”, *vicdân* (Ar.) > *öcdan* (KT-215) “vicdan”, *vicdân* (Ar.) > *ucdan* (KT-289) “vicdan”, *vilâyet* (Ar.) > *ölayat* (KT-217) “vilayet”.

2.1.b. Ortada Ünsüz Düşmesi

İç seste iki ünlü arasındaki ünsüz düşerken ikiz ünlü oluşmasına sebep olur (Buran 1997:56). Nogay Türkçesinde diftonglaşmaya sebep olan seslerin başında *h* sesi gelir.

bahâ' (Far.) > *baa* (NT-63) “paha”, *dükkân* (Ar.) > *tüken* (NT-369) “dükkan”, *kahr* (Ar.) > *kaar* (NT-130) “kahır”, *kasvet* (Ar.) > *kasiet* (NT-153) “kasvet”, *eziyet* (Ar.) > *eziyet* (NT-431) “eziyet”, *sihr* (Ar.) > *saar* (NT-279) “sihir”, *şâhid* (Ar.) > *şaat* (NT-313) “şahit”.

Kazak Türkçesinde söz içinde *h* düşmesine, iki ünlü arasında rastlanmaz ve sayılı örnekte düşen *h*, yanında birlikte hece oluşturdukları ünlüyü de götürür (Doğan-Koç 2004:121).

dükkân (Ar.) > *düken* (KT-69) “dükkan”, *izzet* (Ar.) > *izet* (KT-325) “izzet”, *kahve* (Ar.) > *kafe* (KT-123) “kahve”, *köhne* (Far.) > *köne* (KT-138) “köhne”, *mescid* (Ar.) > *meşit* (KT-199) “mescit”, *mühr* (Far.) > *mör* (KT-201) “mühür”, *pehlivân* (Far.) > *baluvan* (KT-36) “pehlivan”, *rastla-* (Far.) > *iras-* (NT-426) “rastlamak”, *şeft-âlû* (Far.) > *şabdal* (KT-303) “şeftali”, *şübhe* (Ar.) > *şuba* (KT-316) “şüphe”.

2.1.c. Sonda Ünsüz Düşmesi

Alıntı kelimelerde son sesteki *h* sesi sızıcı tonsuz özelliğinden dolayı düşer.

Allâh (Ar.) > *Alla* (NT-39) “Allah”, *bismillâh* (Ar.) > *pısımilla* (NT-273) “bismillah”, *çâr-şenbih* (Far.) > *særsembi* (NT-291) “çarşamba”, *dervâze* (Far.) > *tereze* (NT-346)

“pencere”, düüst (Far.) > durıs (NT-102) “düüst”, eziyet (Ar.) > eziet (NT-431) “eziyet”, günâh (Far.) > küna (NT-193) “günah”, kahr (Ar.) > kaar (NT-130) “kahır”, mâşâallah (Ar.) > maşalla (NT-218) “maşallah”, misk (Ar.) > mıs (NT-231) “mis”, pâdşâh (Far.) > patşa (NT-267) “padişah”, tesbîh (Ar.) > despi/tepsi (NT-99) “tespih”, zehr (Ar.) > zer (NT-113) “zehir”.

Allâh (Ar.) > alla (KT-14) “Allah”, bismillâh (Ar.) > pismella (KT-226) “Bismillah”, dûr-bîn (Far.) > düربی (KT-70) “dürbün”, günâh (Far.) > küna (KT-146) “günah”, minber (Ar.) > minbe (KT-204) “minber”, mîrâs (Ar.) > mura (KT-202) “miras”, nikâh (Ar.) > neke (KT-206) “nikah”, pâdşâh (Far.) > patşa (KT-224) “padişah”.

s sesi genellikle kendisinden sonra gelen ünsüzlerin düşmesine sebep olmaktadır. *t* sesi ise patlayıcı özelliğinden dolayı son seste kolaylıkla düşmektedir.

âbdest (Far.) > æpdes (NT-62) “abdest”, dost (Far.) > dos (NT-101) “dost”, düüst (Far.) > durıs (NT-102) “düüst”, dost (Far.) > dos (KT-68) “dost”.

2.2. Ünsüz Türemesi

Kelimenin ön, iç ve son seslerinde kelimenin aslında olmayan bir ünsüzün türemesi olayıdır.

Janos Eckmann’dan aktaran Koç, “konsonant (ünsüz) türemesinin başlıca sebebi olarak boğumlanma hareketleri arasındaki sinkronizmin bozulmasını sebep olarak gösterir (Doğan-Koç 2004:113).

Orta hecede ünsüz türemesi, özellikle iç seste iki ünlü arasında veya bünyesinde ayın bulunduran kelimelerde görülmektedir. Bu kurala uymayan örnekler de vardır. Bu da diğer ünsüzlerin etkilerine veya kelimenin söyleyiş biçimine bağlanmaktadır.

dâima (Far.) > dayım (NT-97) “daima”, dakîka (Ar.) > takıyka (NT- 328) “dakika”, du’â (Ar.) > duva (NT-102) “dua”, hudâ (Ar.) > quday (NT-184) “huda, Allah”, imâm (Ar.) > iymam (NT-118) “imam”, îmân (Ar.) > iyman (NT- 118) “iman”, inâd (Ar.) > inyat (NT-118) “inat”, hakîkat (Ar.) > akıykat (NT-34) > “hakikat”, hîle (Ar.) > æyle (NT-60) “hile”, kanâ’at (Ar.) > kanagat (NT-143) “kanaat”, lûle (Far.) > ülle (NT-390) “top, tüp, boru”, sûret (Ar.) > süvret (NT-313) “suret”, zinâ (Ar.) > ziyna (NT-114) “zina”.

âmîn (Ar.) > âmiyn (KT-29) “amin”, asr (Ar.) > ğasır (KT-61) “asır”, bî-çâre (Far.) > beyşara (KT-43) “”, farz (Ar.) > parıyz (KT-224) “farz”, Fâtiha (Ar.) > patıyha (KT-224) “Fatiha”, ibâdet (Ar.) > ğıbadat (KT-61) “ibadet”, hakîkat (Ar.) > hakıyqat (KT-301) “hakikat”, hilâfet (Ar.) > halıyfat (KT-301) “hilafet”, ilm (Ar.) > ğılım (KT-61) “ilim”, imtihân (Ar.) > emtiyhan (KT-74) “imtihan”, mîrâs (Ar.) > miyras (KT-200) “miras”, misâl (Ar.) > miysal (KT-200) “misal”, pâ-câme (Far.) > pıycama (KT-225) “pijama”, rızk (Ar.) > rızyıq (KT-228) “rızk”, sâ’at (Ar.) > sağat (KT-230) “saat”, siyâsî (Ar.) > sayasıy (KT-237) “siyasi”, suâl (Ar.) > saval (KT-236) “sual”, sûret (Ar.) > suvret (KT-246) “suret, resim”, şâir (Ar.) > şayıy (KT-304) “şair”, şeriat (Ar.) > şarıyğat (KT-308) “şeriat”, tabîat (Ar.) > tabıyğat (KT-257) “tabiat”, ta’lîm (Ar.) > tağlîm (KT-258) “talim”, tarîfe (Ar.) > tariyf (KT-265) “tarife”, tecribe (Ar.) > tâciriyebe (KT-267) “tecrübe”, v’allahî (Ar.) > ollahıy (KT-210) “vallahı”, zirâ’at (Ar.) > zıyrat (KT-117) “ziraat”, zînet (Ar.) > zeynet (KT-116) “ziynet”.

2.3. Ünsüz Tekleşmesi

Arapça, Farsça gibi yabancı dillerden geçmiş bazı kelimelerin iç seslerindeki çift ünsüzlerin tekleşmesi olayına denir (Korkmaz 1992:147). Kelimeleri kolay telaffuz etme nedenine bağlanabilmektedir.

cehennem (Ar.) > yahanem (NT-473) “cehennem”, dükkân (Ar.) > tüken (NT-369) “dükkan”, evvel (Ar.) > ævel (NT-57) “evvel”, hammâm (Ar.) > amam (NT-41) “hamam”, kuvvet (Ar.) > kuvât (NT-184) “kuvvet”, zerre (Ar.) > zere (NT-113) “zerre”

dükkân (Ar.) > düken (KT-69) “dükkan”, edebiyât (Ar.) > âdebiyat (KT-27) “edebiyat”, kuvvet (Ar.) > quvât (KT-176) “kuvvet”, mahabbet (Ar.) > maqabat (KT-195) “muhabbet”, medeniyet (Ar.) > mâdeniyet (KT-196) “medeniyet”, meşakkat (Ar.) > maşaqat (KT-196) “meşakkat”, tevekkel (Ar.) > tâvekel (KT-268) “tevekkel”.

2.4. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin boğumlanmalarındaki tekrarlanmadır (Korkmaz 1992:84).

Sözün pekiştirilmesi amacıyla herhangi bir kelime veya dil birliğinin daha vurgulu bir şekilde söylenmesi sonucu, kelime bünyesinde aslında olmayan birtakım sesler ortaya çıkmakta veya ses olayları gözlenebilmektedir ki bunlar fonetik pekiştirme unsuru sayılmaktadır (Üstüner 2007:1881). Nogay ve Kazak Türkçelerinde ünsüz ikizleşmesi genellikle Türkçe kelimelerde görülmektedir.

mişrebe (Ar.) > meşrappe (NT-223) “maşrapa”.

2.5. Ünsüz Değişmeleri

Ses değişmesi bir kelimedeki bir sesin yerini başka bir sese bırakmasıdır. Yeni ses eski sese genellikle yakın bir ses olur. Ses değişmesi her dilde görülen, dillerin tabiatında olan bir olaydır (Gülensoy 2000:324).

2.5.a. Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin kendi karşılıkları durumunda olan tonsuz ünsüzlere dönüşmeleridir.

d>t

Tonlu *d* ünsüzü tonsuz *t* ünsüzüne dönüşmektedir.

civân-merd (Far.) > yumart (NT-448) “cömert”, dakika (Ar.) > takıyka (NT-328) “dakika”, dervâze (Far.) > tereze (NT-346) “pencere”, dükkân (Ar.) > tüken (NT-369) “dükkan”, evlâd (Ar.) > ævlet (NT-57) “evlat”, inâd (Ar.) > iynat (NT-118) “inat”, mescid (Ar.) > meşit (NT-222) “mescit”, murâd (Ar.) > mırât (NT-231) “murat”, nâ-merd (Far.) > namart (NT-233) “namert”, pâdşâh (Far.) > patşa (NT-267) “padişah”, şâhid (Ar.) > şaat (NT-313) “şahit”.

evlâd (Ar.) > ævlet (KT-31) “evlat”, ictihâd (Ar.) > ıcdahat (KT-322) > “içtihat”, kilîd (Far.) > kilt (KT-149) “kilit”, pâdşâh (Far.) > patşa (KT-224) “padişah”, şâd (Far.) > şat (KT-308) “şad”.

g > k, q

Alıntı kelimelerde kelime başında ve içinde tonlu *g* ünsüzü tonsuz *k, q* ünsüzüne dönüşmektedir.

bâğçe (Far.) > baqşa (NT-67) “bahçe”, çarûg (Far.) > şarık (NT-406) “çarık”, garîb (Ar.) > karîp (NT-156) “garip”, gayret (Ar.) > kayrat (NT-138) “gayret”, gazab (Ar.) > kazep (NT-136) “gazap”, gazî (Ar.) > qazı (KT-154) “gazi”, günâh (Far.) > küna (NT-193) “günah”, gûr (Far.) > kör (NT-180) “mezar”.

garîb (Ar.) > kârip (KT-123) “garip”, gayret (Ar.) > qayrat (KT-155) “gayret”, gîrbâl (Ar.) > qalbîr (KT-158) “kalbur”, gıybet (Ar.) > qaybat (KT-155) “gıybet”, günâh (Far.) > küna (KT-146) “günah”.

b>p

Alıntı kelimelerde, kelime başında, içinde ve sonunda tonlu *b* ünsüzü tonsuz karşılığı olan *p* sesine dönüşmektedir.

âbdest (Far.) > æpdes (NT-62) “abdest”, acâib (Ar.) > æceyip (NT-59) “acayip”, ayb (Ar.) > ayıp (NT-31) “ayıp”, bismillâh (Ar.) > pısmilla (NT-273) “bismillah”, cevâb (Ar.) > yavap (NT-453) “cevap”, çûb (Far.) > şöp (NT-313) “çöp”, edeb (Ar.) > edap (NT-431) “edep”, gazab (Ar.) > kazep (NT-136) “gazap”, hisâb (Ar.) > esep (KT-79) “hesap”, garîb (Ar.) > karip (NT-156) “garip”, mekteb (Ar.) > mektep (NT-220) “mektep”, mişrebe (Ar.) > meşrappe (NT-223) “maşrapa”, nasîb (Ar.) > nasip (NT-235) “nasip”, şûrbâ (Far.) > sorpa (NT-304) “çorba”, tesbîh (Ar.) > despi/tepsi (NT-99) “tespîh”.

arab (Ar.) > arab (KT-18) “arap”, ayb (Ar.) > ayıp (KT-10) “ayıp”, azâb (Ar.) > azap (KT-5) “azap”, belâ (Ar.) > pâle (KT-224) “bela”, edeb (Ar.) > âdep (KT-27) “edep”, garîb (Ar.) > kârip (KT-123) “garip”, kizb (Ar.) > kezep (KT-125) “ikiyüzlü”, sevâb (Ar.) > savap (KT-236) “sevap”, taleb (Ar.) > talap (KT-260) “talep”, tertîb (Ar.) târtip (KT-268) “tertip”, vâcib (Ar.) > uvacıp (KT-288) “vacip”.

m>p

Kelime içinde, tonsuz ünsüzlerin yanında bulunan tonlu *m* sesi ilerleyici benzeşme ile tonsuz *p* sesine dönüşmektedir.

düşman (Far.) > duşpan (NT-102) “düşman”, düşman (Far.) > duşpan (KT-69) “düşman”.

v > f

Kelime içinde tonlu *v* ünsüzü tonsuz *f* ünsüzüne dönüşmektedir.

kahve (Ar.) > kafe (KT-123) “kahve”.

z > s

Kelime başında tonlu *z* ünsüzü tonsuz *s* ünsüzüne dönüşmektedir.

ziyâfet (Ar.) > sıyapat (KT-242) “ziyafet”.

z > ş

Kelime başında tonlu *z* ünsüzü tonsuz *ş* ünsüzüne dönüşmektedir.

zencîr (Far.) > şıncır (NT-422) “zincir, zencîr (Far.) > şıncır (KT-319) “zincir”.

2.5.b. Tonlulaşma

Tonsuz ünsüzlerin kendi karşılıkları durumunda olan tonlu ünsüzlere dönüşmeleridir.

f > b

Alıntı kelimelerde, kelime içinde tonsuz *f* ünsüzü tonlu *b* ünsüzüne dönüşmektedir.

hâfiz (Ar.) > abız (KT-2) “hafız”, kefen (Ar.) > kebin (NT-157) “kefen”, lâfz (Ar.) > lebiz (KT-190) “lafz”, şeft-âlû (Far.) > şabdâl (KT-303) “şeftali”.

p > b

Alıntı kelimelerde, kelime başında ve içinde tonsuz *p* ünsüzü tonlu *b* ünsüzüne dönüşmektedir.

pâ-pûş (Far.) > bæpiş (NT-75) “papuç”, pehlevân (Far.) > baluvan (KT-36) “pehlivan”.

k > g

Kazak Türkçesinde iki ünlü arasında kalan tonsuz *k* ünsüzü tonlu *g* ünsüzüne dönüşmektedir.

vağ’a (Ar.) > uvagıyğa (KT-288) “vaka”.

t > d

Alıntı kelimelerde, kelime başında ve içinde tonsuz *t* ünsüzü tonlu *d* ünsüzüne dönüşmektedir.

tesbîh (Ar.) > despi/tepsi (NT-99) “tespih”, ictihâd (Ar.) > ıcdahat (KT-322) > “ıçtihat”, tahâret (Ar.) > dâret (KT-66) “taharet”.

h > y

Kazak Türkçesinde alıntı kelimelerde bulunan tonsuz *h* ünsüzü tonlu *y* ünsüzüne dönüşmektedir.

mihnet (Ar.) > beynet (KT-43) “mihnet, azap”.

ç > c

Alıntı kelimelerde, kelime içinde ve sonunda tonsuz *ç* ünsüzü tonlu *c* ünsüzüne dönüşmektedir.

muhtaç (Ar.) > muktac (NT-227) “muhtaç”, hançer (Ar.) > qancar (KT-160) “hançer”.

2.5.c. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin, sürekliliklerini kaybederek karşılıkları olan süreksiz seslere dönüşmeleridir.

f > p

Diş-dudak, sızıcı ve tonsuz bir ses olan *f* sesi, alıntı kelimelerde *p*'ye dönüşmektedir.

âferîn (Far.) > æperim (NT-62) “aferin”, fâide (Ar.) > payda (NT-264) “fayda”, fakîr (Ar.) > pakır (NT-265) “fakir”, fitne (Ar.) > pitne (NT-269) “fitne”, münafık (Ar.) > munapık (NT-227) “münafık”, müsâfir (Ar.) > misapir (NT-224), sıfat (Ar.) > sıpat (NT-321) “sıfat”, sofrâ (Ar.) > sıpra (NT-322) “sofra”, ziyâfet (Ar.) > ziyâpet (NT-114) “ziyâfet”

elif (Ar.) > âlip (KT-29) “elif”, fark (Ar.) > parıq (KT-224) “fark”, farz (Ar.) > parıyz (KT-224) “farz”, Fâtiha (Ar.) > patıyha (KT-224) “Fatıha”, felâket (Ar.) > pâleket (KT-224) “felâket”, ferzend (Far.) > perzent (KT-224) “çocuk”, fetvâ (Ar.) > pâtüva (KT-224) “fetva” fil (Ar.) > pil (KT-226) “fil”, fikr (Ar.) > pikir (KT-226) “fikir”, fitne (Ar.) > pitine (KT-226) “fitne”, fitra (Ar.) > pitir (KT-226) “fitre”, isrâf (Ar.) > ısrâp (KT-254), “ısrâf”, karanfil (Ar.) > qalampır (KT-159) “karanfil”, sıfat (Ar.) > sıpat (KT-254) “sıfat”, sûfi (Ar.) > sopı (KT-244) “sofu”, şefâat (Ar.) > şapağat (KT-307) “şefaât”, tavâf (Ar.) > tavap (KT-267) “tavaf”, tefsîr (Ar.) > tâpsir (KT-268) “tefsir”, vefâ (Ar.) > opa (KT-211) “vefa”, ziyâfet (Ar.) > sıyapat (KT-242) “ziyâfet”.

h > k, q

Alıntı kelimelerde kelime başındaki sızıcı *h* sesi ya düşmekte, ya da yerini süreksiz *k* sesine bırakmaktadır.

ahmak (Ar.) > akmak (NT-33) “ahmak”, baht (Far.) > baktı (NT-67) “baht”, haste (Ar.) kasta (NT-153) “hasta, hayr (Ar.) > kayır (NT-139) “hayır”, hayrân (Ar.) > kayran (NT-138) “hayran”, hazîne (Ar.) > kazna (NT-136) “hazine”, hıyânet (Ar.) > kıynat (NT-198) “hiyanet”, hudâ (Ar.) > quday (NT-184) “huda, Allah”, hurûs (Far.) > koraz (NT-173) “horoz”, muhtaç (Ar.) > muktac (NT-227) “muhtaç”, tahte (Far.) > takta (NT-327) “tahta”.

hâcet (Ar.) > qacet (KT-154) “hacet”, hâcı (Ar.) > qacı (KT-154) “hacı”, hamîr (Ar.) > gamır (KT-159) “hamur”, hancer (Ar.) > qancar (KT-160) “hançer”, harîta (Ar.) > karta (KT-123) “harita”, hasret (Ar.) > qasıret (KT-165) “hasret”, hatm (Ar.) > qatım (KT-165) “hatim”, hâzır (Ar.) > kâzır (KT-123) “hazır”, hazret (Ar.) > qazıret (KT-155) “hazret”, hazîne (Ar.) > qazına (KT-154) “hazine”, hurma (Ar.) > qurma (KT-182) “hurma”, hürmet (Ar.) > kurmet (KT-182) “hürmet”, mahabbet (Ar.) > maqabat (KT-195) “muhabbet”, nüsha (Ar.) > nusqa (KT-207) “nüsha”, tahte (Far.) > taqta (KT-259) “ilan tahtası”, terâvih (Ar.) > taravıq (KT-264) “teravih”.

h > d

Kazak Türkçesinde, söz başında, *h* sesi patlayıcı-süreksiz *d* ünsüzüne dönüşmektedir.

harbüz (Far.) > darbız (KT-64) “karpuz”.

m > b

Kazak Türkçesinde, söz başında ve içinde *n* sesi patlayıcı-süreksiz *b* ünsüzüne dönüşmektedir.

ümmet (Ar.) > ümbet (KT-297) “ümmet”, mihnet (Ar.) beynet (KT-43) “mihnet, azap”.

n > d

Kazak Türkçesinde, söz içinde, *n* sesi patlayıcı-süreksiz *d* ünsüzüne dönüşmektedir.

sünnet (Ar.) > sündet (KT-250) “sünnet”.

2.5.ç. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin, süreksizliklerini kaybederek karşılıkları olan sürekli seslere dönüşmeleridir.

b > m

Alıntı kelimelerde, kelime içindeki süreksiz *b* sesi sürekli *m* sesine dönüşmektedir.

kurbân (Ar.) > kurman (NT-188) “kurban”.

c > y

c sesi ile başlayan alıntı kelimelerin tamamı Nogay Türkçesinde *y* sesi ile başlamaktadır. Sistemantik bir değişimdir.

câdû (Far.) > yadı (NT-455) “cadı”, cân (Far.) > yan (NT-463) “can”, cân-âver (Far.) > yanuvâr (NT-464) “canavar”, cemâ’at (Ar.) yamagat (NT-462) “cemaat”, cehennem (Ar.) > yahanem (NT-473) “cehennem”, cemre (Ar.) > yemire (NT-106) “cemre”, cennet (Ar.) > yennet (NT-106) “cennet”, cevâb (Ar.) > yavap (NT-453) “cevap”, cezâ’ (Ar.) > yaza (NT-455) “ceza”, civân-merd (Far.) > yumart (NT-448) “cömert”, cuma (Ar.) > yuma (NT-448) “cuma”.

ç > s

Patlayıcı bir diş-damak ünsüzü olan ç sesi sürekli bir ses olan s sesine dönüşmektedir.
çâr-şenbih (Far.) > særsembi (NT-291) “çarşamba”.

ç > ş

Patlayıcı bir diş-damak ünsüzü olan ç sesi sürekli bir ses olan ş sesine dönüşmektedir.
bâğçe (Far.) > baqşa (NT-67) “bahçe”, çâkûç (Far.) > şökiş (NT-313) “çekiç”, çârûğ (Far.) > şarık (NT-406) “çarık”, çûb (Far.) > şöp (NT-313) “çöp”.

k > x

lâkırdı (Far.) > laxırda (NT-206) “lakırtı”.

2.5.d. Dudaksıllaşma

Çıkış yeri farklı olan bir ünsüzün herhangi bir sebeple çıkış yerini dudağa kaydırmasıdır.

n > m

Tonlu diş sesi olan n, kelime içinde, dudak sesi olan m sesine dönüşmektedir.

âferîn (Far.) > æperim (NT-62) “aferin”, çâr-şenbih (Far.) > særsembi (NT-291) “çarşamba”, karanfil (Ar.) > qalampır (KT-159) “karanfil”.

z > m

Nogay Türkçesinde tonlu diş sesi olan n, kelime başında, dudak sesi olan m sesine dönüşmektedir.

zevk (Ar.) > mavk (NT-208) “zevk”.

2.5.e. Akıcılaşma

Süreksiz veya sızıcı ünsüzlerin l, m, n, r, y gibi akıcı ünsüzlere dönüşmesidir.

h > y

Kazak Türkçesinde alıntı kelimelerde bulunan tonsuz-süreksiz h ünsüzü tonlu-akıcı y ünsüzüne dönüşmektedir.

mihnet (Ar.) > beynet (KT-43) “mihnet, azap”.

b > m

Nogay Türkçesinde alıntı kelimeye tonlu-süreksiz b ünsüzü tonlu-akıcı m ünsüzüne dönüşmektedir.

kurbân (Ar.) > kurman (NT-188) “kurban”.

c > y

c tonlu-süreksiz ses ile başlayan alıntı kelimelerin tamamı Nogay Türkçesinde tonlu-akıcı y sesi ile başlamaktadır.

câdû (Far.) > yadı (NT-455) “cadı”, cân (Far.) > yan (NT-463) “can”, cân-âver (Far.) > yanuvâr (NT-464) “canavar”, cemâ’at (Ar.) yamagat (NT-462) “cemaat”, cehennem (Ar.) > yahanem (NT-473) “cehennem”, cemre (Ar.) > yemire (NT-106) “cemre”, cennet (Ar.) > yennet (NT-106) “cennet”, cevâb (Ar.) > yavap (NT-453) “cevap”, cezâ’ (Ar.) > yaza (NT-455) “ceza”, civân-merd (Far.) > yumart (NT-448) “cömert”, cuma (Ar.) > yuma (NT-448) “cuma”.

z > m

Nogay Türkçesinde tonlu-süreklî dış sesi olan *n*, kelime başında, tonlu-akıcı ses olan *m* sesine dönüşmektedir.

zevk (Ar.) > mavk (NT-208) “zevk”.

2.5.f. Sızıcılaşma

Patlayıcı ünsüzlerin çeşitli sebeplerle sızıcı ünsüze dönmesine sızıcılaşma denir (Korkmaz 1992:135).

ç > s

Patlayıcı bir diş-damak ünsüzü olan ç sesi süreklî-sızıcı bir ses olan *s* sesine dönüşmektedir.

çar-şenbih (Far.) > særsembi (NT-291) “çarşamba”.

ç > ş

Patlayıcı bir diş-damak ünsüzü olan ç sesi süreklî-sızıcı bir ses olan ş sesine dönüşmektedir.

bâgçe (Far.) > baqşa (NT-67) “bahçe”, çâkûç (Far.) > şökiş (NT-313) “çekiç”, çarûğ (Far.) > şarık (NT-406) “çarık”, çûb (Far.) > şöp (NT-313) “çöp”.

k > x

Patlayıcı bir ünsüz olan *k* sesi süreklî-sızıcı *x* sesine dönüşmektedir.

lâkırđı (Far.) > laxırđa (NT-206) “lakırtı”.

2.5.g. Diğer Ses Değişmeleri

ş > s

çar-şenbih (Far.) > særsembi (NT-291) “çarşamba”, şîşe (Far.) > sise (NT-298) “şişe”, şûrbâ (Far.) > sorpa (NT-304) “çorba”, mescid (Ar.) > meşit (NT-222) “mescit”

r > l

seyr (Ar.) > seyil (KT-238) “gezinti, eğlence”

n > l

meymûn (Ar.) > maymıl (NT-211) “maymun”

ğ > v

bâğ (Far.) > bav (NT-64) “bağ”.

2.6. Göçüşme (Metatez)

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayıdır. Ünsüzlerin birbiri ile karşılaşmasından doğan telaffuz zorluklarını giderme amacına dayanır. Genellikle komşu iki ses arasında görülür.

lâ'net (Ar.) > nalet (NT-235) “nalet”.

gırbâl (Ar.) > qalbur (KT-158) “kalbur”, lâ'net (Ar.) > nâlet (KT-206) “lanet”, kahramân (Far.) > qaharman (KT-167) “kahraman”, karanfil (Ar.) > qalampir (KT-159) “karanfil”.

2.7. Hece Kaynaşması

Bir kelimedede yanyana bulunan iki veya daha çok hecedeki seslerin yahut da yanyana bulunan iki kelimededen birincinin son sesi ile ikincinin önsesinin birleşip kaynaşması ve dolayısıyla hece sayısının azalması olayıdır (Korkmaz 1992:79).

tahâret (Ar.) > dâret (KT-66) “taharet”

Sonuç

Türk dilinin Kıpçak grubuna dahil olan Nogay Türkçesi ve Kazak Türkçesi diğer Türk lehçelerine göre birbirine daha yakındır. Bu nedenle kullandıkları kelimelerin pek çoğu ortaktır. Ortak olan kelimelerin bir kısmı, aynı kaynaklardan beslendikleri için Arapça ve Farsça kelimelerdir. Farsçanın Arapça sözcükleri diğer lehçe ve dillere taşımada bir köprü rolü oynadığı bilinmektedir. Nogay Türkçesi ve Kazak Türkçesinin ortak kelimelere sahip olmalarının başka bir sebebi de kardeş Türk boyları ile ortak coğrafyada yaşamının bir sonucu olarak Arapça-Farsça kelimelerin bu boyların dillerine geçmesi sayılmaktadır.

Çalışmadan anlaşılacağı gibi Nogay Türkçesi ve Kazak Türkçesi, yabancı dillerden alıntılıdığı kelimelerin neredeyse tamamını Türk dilinin ses düzenine uygun hâle getirmiştir.

Nogay ve Kazak Türkçelerindeki alıntı kelimelerin çoğu, bu lehçelerin geç tarihlerde yazı dili olması sebebiyle sözlü yollardan alınmıştır. Sözlü yollardan alınma sebebiyle kelimeler, aslı şekillerini koruma kaygısı gütmeyerek dilin, ses organlarının imkân verdiği ölçüde telaffuz edilmiştir. Çalışmada bu kelimelerin geçirdiği ses değişimleri ayrı başlıklar halinde incelenmiş ve Nogay ve Kazak Türkçesindeki şekilleri ile Arapça ve Farsçadaki orjinalleri birlikte verilerek değişimin takip edilmesi kolaylaştırılmıştır.

KAYNAKLAR

Akbaba Ergöneç Dilek, (2009), **Nogay Türkçesi Grameri**, Grafiker Yay., Ankara.

Alkaya Ercan (2008), *Sibirya Tatar Türkçesindeki Uzun Ünlüler Üzerine Bir Değerlendirme*, **Turkish Studies**, Volume 3 / 4 Summer, s.19-42.

Baskakov N. A., (1963), **Nogaysko Russkiy Slovar**, Moskova.

Baskakov N. A., (1940), **Nogayskiy Yazık İ Ego Dialect**, Leningrad .

Buran Ahmet, (1997), **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları** TDK yay, Ankara.

Coşkun Mustafa Volkan, (2004), *Kazak Türkçesindeki Ünlü ve Ünsüzler*, **V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri I**, TDK Yay., Ankara.

Çengel Kasapoğlu Hülya, (1995), *Türkiye Türkçesi ile Kırgız Türkçesindeki Ortak Alınma Kelimeler*, **Türk Dili**, S: 521, Mayıs 1995, s.467-479.

Deny Jean, (1995), **Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları**, Çev. Oytun Şahin, Ankara.

Devellioğlu Ferit, (2010), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara.

Doğan İsmail-Güllüdağ Nesrin (2014), **Nogay Destanları**, TDK Yay., Ankara.

Eker Süer, (2006), **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yay., Ankara.

Ercilasun Ahmet Bican, (1993), **Dilde Birlik**, Akçağ Yay., Ankara.

Eren Hasan, (1976), *Nogay Türkçesi ve Nogayca*, **Türk Ansiklopedisi**, C. 24, Ankara, s.310-311

Gabeskria Şalva, (2007), *Farsça Ünlülerin Türk Dilindeki Akisleri*, **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I**, 24-29 Eylül 2000, TDK Yay., Ankara, s. 619-624.

Gülensoy Tuncer, (2000), **Türkçe El Kitabı**, Akçağ Yay., Ankara.

Güllüdağ Nesrin, (1997) *Nogay Türkleri ve Edebiyatı*, **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı**, Ağustos, Yıl : 3, S.16, s. 1989-2003

Güllüdağ Nesrin, (1998) **Nogay Türkçesi Grameri (Giriş, İnceleme, Metin, Sözlük)** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

Güllüdağ Nesrin, (2003) *Nogay Atasözleri, Diriözler Armağanı*, Prof. Dr. Meserret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı, Ankara s. 329-352.

İsmail Zeyneş, (2013) *Kazakistan ve Kazaklar*, **Yeni Türkiye**, Türk Dünyası Özel Sayısı II, Eylül-Ekim, Yıl 9, Sayı 53-54 s. 1586-1599.

Karaağaç Günay (2002), **Dil, Tarih ve İnsan**, Akçağ Yay., Ankara.

Karaağaç Günay (2012), **Türkçenin Dilbilgisi**, Akçağ Yay., Ankara.

Karaörs Metin (2007), *Kazak Türkçesi İle Türkiye Türkçesindeki Yapı ve Anlamları Farklı Fiiller*, **IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I**, 24-29 Eylül 2000, s.939-992

Kazak Türkçesi Sözlüğü, (1984), Çev. Hasan Oraltay, Nuri Yüce, Saadet Pınar, Türk Dünyası Araştırmaları Yay, İstanbul.

Koç Kenan-Doğan Oğuz, (2004), **Kazak Türkçesi Grameri**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Korkmaz Zeynep, (1992), **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara.

Parlatır İsmail, (2014), **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yay., Ankara.

Tamir Ferhat, **Barköl'den Kazak Türkçesi Metinleri (Gramer-Metin-Sözlük)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.

Üstüner Ahat, (2007), *Türkçede Fonetik Pekiştirmeden Kaynaklanan Ünsüz İnkizleşmeleri*, **IV. Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, 24-29 Eylül 2000, TDK Yay., Ankara, s.1881-1892.

Yıldız Mustafa, (2009), *Nogay Türkçesi Söz Varlığındaki Divanü Lugati't-Türk Kaynaklı Oğuzca Kelimeler*, **Turkish Studies**, Volume 4/3 Spring 2009 s.2322-2337.

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

KT: Kazak Türkçesi

NT: Nogay Türkçesi

TDK: Türk Dil Kurumu